

CZEŚĆ I: ROZPRAWY I ARTYKUŁY
PART I: DISSERTATIONS AND ARTICLES

**NARÓD WEDŁUG A.D. SMITHA I JEGO ZNACZENIE
DLA KATOLICKIEJ NAUKI SPOŁECZNEJ**

**NATION ACCORDING TO A.D. SMITH AND ITS SIGNIFICANCE
FOR CATHOLIC SOCIAL TEACHING**

Marek Wódka^{1(A,B,C,D,E,F,G)}

¹Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie, Polska
The John Paul II Catholic University of Lublin, Poland

Wódka, M. (2020). Naród według A.D. Smitha i jego znaczenie dla katolickiej nauki społecznej/ Nation according to A.D. Smith and its significance for Catholic social teaching, *Rozprawy Społeczne/ Social Dissertations*, 14(1), 1-14, <https://doi.org/10.29316/rs/119123>

Wkład autorów/
Authors' contribution:
A. Zaplanowanie badań/
Study design
B. Zebranie danych/
Data collection
C. Dane – analiza i statystyki/
Data analysis
D. Interpretacja danych/
Data interpretation
E. Przygotowanie artykułu/
Preparation of manuscript
F. Wyszukiwanie i analiza
literatury/
Literature analysis
G. Zebranie funduszy/
Funds collection

Tabele/Tables: 0

Ryciny/Figures: 0

Literatura/References: 35

Otrzymano/Submitted:
16.10.2019

Zaakceptowano/Accepted:
17.03.2020

Streszczenie

Przedmiotem analizy jest kategoria narodu w oryginalnym ujęciu Anthonego Davida Smitha. W artykule podjęto próbę odpowiedzi na pytania: czym jest naród w rozumieniu Smitha; jakie czynniki konstytuują naród, które z nich są kluczowe, a które fakultatywne. Jaki jest stosunek Smitha do głównych szkół zajmujących się narodem i jego pochodzeniem. Ponadto, w artykule podjęto próbę analizy teorii Smitha w perspektywie socjologii humanistycznej oraz jej przydatności dla chrześcijańskiej myśli społecznej.

Słowa kluczowe: naród, katolicka nauka społeczna, Anthony David Smith, etnosymbolizm

Summary

The subject of the analysis is the category of the nation in the original approach of Anthony David Smith. The article attempts to answer the questions: what is a nation according to Smith; what factors constitute the nation, which of them are main and which are optional. What is Smith's attitude to various theories of the nation and its origins? In the article, the author also analyzes Smith's theory of the nation in the perspective of humanistic sociology and the usefulness of this theory for Christian social thought.

Key words: nation, catholic social teaching, Anthony David Smith, ethnosymbolism

Adres korespondencyjny: dr Marek Wódka, OFMConv, Instytut Socjologii, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Aleje Racławickie 14, 20-950, Lublin, e-mail: marek.wodka@kul.pl, <https://orcid.org/0000-0002-0452-5440>

Copyright by: Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, Marek Wódka

Czasopismo Open Access, wszystkie artykuły udostępniane są na mocy licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-użycie niekomercyjne-na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-SA 4.0, <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>).

Wprowadzenie

Anthony David Smith (1939-2016), socjolog o oksfordzkim rodowodzie naukowym niemal całą swoją działalność naukową skoncentrował na analizie kulturowych podstaw narodu w różnych okresach historycznych. Jego badania fenomenu narodu ogniskują się na procesach społecznych i symbolicznych oraz na zasobach kulturowych. Można powiedzieć, że bada on naród interdyscyplinarnie. Smitha wszechstronne wykształcenie humanistyczne, szczególnie ukończone na Uniwersytecie Oksfordzkim studia z klasyki, historii i filozofii oraz studia socjologiczne w London School of Economics, zapewne odegrało istotną rolę w podejściu do przedmiotu prowadzonych przez dekady badań. Jest on niekwestionowanym autorytetem w teorii narodu, nacjonalizmu i etniczności, a o uznaniu jego kwalifikacji w tym obszarze może świadczyć choćby fakt, że został mianowany pierwszym prezesem Association for the Study of Ethnicity and Nationalism (ASEN) i zajmował ten urząd przez ponad dwadzieścia lat. Celem tego stowarzyszenia jest tworzenie międzynarodowej i interdyscyplinarnej sieci naukowców zainteresowanych etnicznością i nacjonalizmem oraz stymulowanie debaty na temat etniczności i nacjonalizmu.

Smith bada naród w perspektywie historycznej i socjologicznej, a więc w obszarze socjologii historycznej. Ten paradygmat jego badań okaże się niezmiernie istotny, co postaramy się wykazać w niniejszym artykule. Przedmiotem naszej analizy będzie kategoria narodu w oryginalnym ujęciu Smitha. W centrum naszych zainteresowań postawimy takie problemy, jak: czym jest właściwie naród, kiedy możemy mówić, że naród istnieje realnie i – co wydaje się tu najważniejsze – w jakich warunkach zachodzi proces jego konstytuowania się. Aby odpowiedzieć na te pytania, brytyjski socjolog zadał sobie trud badania przez wiele lat różnych tradycji kulturowych, które kształtowały powstanie tych istotnych warunków konstytuujących naród. Odpowiedź na te pytania nie jest prosta, stąd brak zgody wśród badaczy co do czasu powstania narodów i okoliczności ich konstytuowania się. Tym bardziej więc prezentacja stanowiska Smitha wydaje się tu interesująca. Głównym celem niniejszego artykułu jest jednak ukazanie przydatności tej koncepcji dla chrześcijańskiej myśli społecznej, w obszarze której naród jest jedną z ważniejszych kategorii. Tym problemem, jak dotąd, nikt z badaczy myśli brytyjskiego socjologia jeszcze nie zajmował się. Niniejsze studium nie ma na celu gruntownej analizy znaczenia etnosymbolicznej teorii narodu dla katolickiej nauki społecznej (skrót KNS) ale raczej ma stanowić początek debaty humanistów i przedstawicieli nauk społecznych wokół postawionego wyżej problemu.

Introduction

Anthony David Smith (1939-2016), a sociologist with an Oxford scientific background, focused almost all his scientific activity on analysing the cultural foundations of the nation in various historical periods. His research on the phenomenon of the nation focuses on social and symbolic processes as well as on cultural resources. It can be said that he examines the nation in an interdisciplinary way. Smith's comprehensive humanistic education, especially graduating from the fields of classics, history and philosophy at the University of Oxford, as well as sociology studies at the London School of Economics, probably played a significant role in the approach to the subject of the research conducted for decades. He is the undisputed authority in the theory of the nation, nationalism and ethnicity, and the recognition of his qualifications in this area can be evidenced by the fact that he was appointed the first president of the Association for the Study of Ethnicity and Nationalism (ASEN) and held this office for over twenty years. The purpose of this association is to create an international and interdisciplinary network of scientists interested in ethnicity and nationalism and to stimulate the debate on ethnicity and nationalism.

Smith examines the nation in a historical and sociological perspective, and therefore in the field of historical sociology. This paradigm of his research will prove to be extremely important, which we will try to show in this article. The subject of our analysis is the category of the nation in Smith's original approach. We will primarily focus on such problems as: what exactly a nation is, when we can say that the nation exists in reality and - probably the most important here - in what conditions the process of its constitution takes place. To answer these questions, the British sociologist went to the trouble of studying for many years various cultural traditions that shaped the emergence of these important conditions that constitute nations. The answer to these questions is not easy, hence researchers do not agree as to the time of the emergence of nations and the circumstances of their constitution. The more so, the presentation of Smith's stance seems interesting here. However, the main purpose of this article is to show the usefulness of this concept for Christian social thought, in which the nation is one of the most important categories. None of the researchers sharing the thought of the British sociologist has dealt with this problem yet. This study is not intended to thoroughly analyse the significance of the ethnosymbolic theory of the nation for Catholic social teaching (CST), but rather it is to be the beginning of the debate of humanists and representatives of social sciences on the problem raised above.

Naród jako przedmiot badań

A.D. Smitha ujęcie narodu jest wynikiem jego naukowej polemiki z dwoma nurtami dyskusji nad znaczeniem narodu jako fenomenu socjologicznie stwierdzalnego. Badacze narodu skupieni w pierwszym nurcie to tzw. moderniści, którzy datują pojawienie się narodów na okres Oświecenia, wraz z wykształceniem się nowożytnego państwa. Oczywiście, tak kategoryczne, skrajne podejście nie jest powszechnie akceptowane, stąd druga grupa badaczy, szczególnie brytyjskich, zaliczana jest przez Smitha do tzw. neoperennialistów (ang. *neo-perennialism*), znanych z tego, że przeprowadzili zmasowany kontratak na twierdzenia modernistów. Badacze ci poddają w wątpliwość twierdzenie, jakoby narody, a także nacjonalizm, były wytworem nowoczesności, datują ten proces znacznie wcześniej. Smith dostrzega zalety i wady obu wymienionych nurtów. Szanuje osiągnięcia uczonych obu obozów, jednak wskazuje na ich niepełne metodologicznie i merytorycznie podejście badawcze.

Przy okazji warto nadmienić, że Smithowi nie jest obce jeszcze jedno środowisko badaczy. Zrzeszeni są oni wokół koncepcji pierwotności, stąd nurt ten znany jest w literaturze przedmiotu pod nazwą „prymordializm” (ang. *primordiality*). Nurt ten wyrasta z przekonania, że moderniści i neoperennialiści pozostają na poziomie argumentów historycznych i socjologicznych. Ta swoista powściągliwość metodologiczna – w ich przekonaniu – nie wystarczy. Należy, jak zauważają zwolennicy tego nurtu, odnieść się do koncepcji więzi pierwotnych, pojęcia zaproponowanego w socjologii przez Edwarda Shilsa, który rozróżnił kilka rodzajów więzi: personalną, sakralną, obywatelską i pierwotną właśnie. Pojęcie więzi pierwotnych zostało następnie przejęte przez Clifforda Geertza (Smith, 2008a).

Shils, uważany za prekursora prymordializmu we współczesnej socjologii narodu, twierdzi, że więź narodowa scalająca w zintegrowaną całość nowoczesne społeczeństwa ma w istocie charakter więzi pierwotnej. Więzy ta wyrasta z poczucia przywiązania do więzów krwi spajających wspólnotę narodową. Tak więc więzi pierwotne, a wśród nich więzi narodowe, mogą być wynikiem faktycznego bądź wyobrażanego pokrewieństwa biologicznego (Shils, 2006). Innymi słowy więc, naród w ujęciu Shilsa jest zbiorowością spajaną więzią narodową będącą odmianą więzi pierwotnej, zbiorowość ta cechuje się pokrewieństwem i wspólnym terytorium.

Zdaniem Smitha, prymordialiści nie są w stanie powiedzieć wiele o pochodzeniu i kształcie kulturowym narodów, jednak wnoszą coś istotnego, pominiętego zarówno przez modernistów jak i neoperennialistów. Akcentują dwa elementy: pokrewieństwo i terytorium. Są to dwie kategorie stanowiące klucz dla rozumienia patriotyzmu i zachowań ukierunkowanych na obronę, nawet o charakterze militarnym, granic swojego narodu i jego wartości (zob. Hułas, 2015). Smith stawia interesujące pytanie: dlaczego,

Nation as a subject of research

A.D. Smith's approach to the nation is the result of his scientific polemic with two currents of scientific discussion on the significance of the nation as a sociologically identifiable phenomenon. Researchers following in the first current are the so-called modernists who date the emergence of nations to the Enlightenment, along with the emergence of a modern state. Of course, such a categorical, extreme approach is not widely accepted, hence the second group of researchers, especially British ones, is classified by Smith as so-called neo-perennialists, known for having carried out a massive counterattack on modernist claims. These researchers question the claim that nations, as well as nationalism, are a product of modernity, dating this process much earlier. Smith sees the pros and cons of both of these currents. He respects the achievements of scholars of both camps, but points out their incomplete methodological and substantive research approach.

By the way, it is worth mentioning that Smith is familiar with one more research community. They are associated around the concept of primordiality, hence this current is known in the literature on the subject as primordialism. It arises from the belief that modernists and neo-perennialists remain at the level of historical and sociological arguments. In the opinion of its supporters, this specific methodological restraint is not enough. As they believe, one should refer to the concept of primary bonds, the concept proposed in sociology by Edward Shils, who distinguished several types of bonds: personal, sacred, civil and primary. The concept of primary bonds was then adopted by Clifford Geertz (Smith 2008, p. 9).

Shils, who is considered a precursor of primordialism in contemporary sociology of the nation, claims that the national bond integrating modern society into an integrated whole is essentially a primary bond. This bond arises from a sense of attachment to blood ties that bind the national community. Thus, primary bonds, including national bonds, may be the result of actual or imagined biological kinship (Shils 2006, p. 115). Therefore, in other words the nation according to Shils is a community bonded by a national bond which is a variation of the primary bond, this community is characterised by kinship and common territory.

According to Smith, primordialists are not able to say much about the origin and cultural shape of nations, but they bring something important, which was overlooked by both modernists and neo-perennialists. They emphasise two elements: kinship and territory. These are two categories that are key to understanding patriotism and keep defence-oriented, even of a military nature, borders of one's nation and its values (see Hułas 2015). Smith poses an interesting question: why even today

względnie wielu ludzi jest gotowych także dziś poświęcić się dla narodu, jak dawniej poświęcić się dla wiary? I odpowiedź znajduje w stanowisku Stevena Grosby'ego, zdaniem którego grupy etniczne i narodowości istnieją, ponieważ istnieją tradycje wierzeń i działań ukierunkowanych na obiekty pierwotne, takie jak własności biologiczne i usytuowanie terytorialne. Rodzina, tak zwani swoi ludzie i otoczenie są nośnikami, przekazicielami i strażnikami życia. Stąd też ludzie przypisują świętość obiektom pierwotnym i tak jak dawniej, również i dziś są gotowi poświęcić życie za rodzinę i naród (Grosby, 1995; Smith, 2008a). Argumentacja oparta na kategorii więzi pierwotnych odegra ważną rolę w teorii narodu zaproponowanej przez Smitha.

Naród jest więc wspólnotą odczuwania. U Smitha powraca jak bumerang pytanie: dlaczego tylu ludzi jest gotowych na wielkie poświęcenia dla narodu? Czy taki heroizm byłby w ogóle możliwy, gdyby przyjąć, że narody nie są względnie homogenicznymi wspólnotami, a jedynie pewnymi praktycznymi kategoriami narzuconymi przez państwa? Podobny zresztą dylemat dostrzega Piotr Sztompka przy okazji analizy tożsamości narodowej. Trudno znaleźć odpowiedź na to pytanie w modernistycznej koncepcji narodu. Smith, podobnie jak Sztompka, podąża za swoją intuicją badawczą w kierunku pewnych trwałych wartości, na których ukonstytuowały się narody. Ludzie tworzący taki naród, jako rodzaj „wspólnoty odczuwania” (ang. felt community), znajdują się pod wpływem swoistej mocy i potęgi władającej ich umysłami i sercami tak silnie, że wielu z nich jest gotowych składać ofiary za swój naród, nawet w postaci własnego życia (Sztompka, 1993).

Wróćmy jednak do samych prymordialistów. Wśród polskich socjologów analizujących podejście prymordialistyczne do narodu należy wskazać na Jacka Poniedziałka. Zważywszy, że krytykuje się powszechnie to podejście z powodu choćby wątpliwych fundamentów empirycznych, socjolog ten stara się – podobnie zresztą jak Smith – pokazać, że pomimo wielu słabości, o których nie miejsce tu pisać szerzej, teoria ta ma do zaproponowania kilka twierdzeń wzbogacających studia nad narodem. Poniedziałek wymienia następujące: wiarę w istnienie więzi pierwotnych, pokrewieństwo i terytorialność. Jego zdaniem, „...wskazanie na powszechną w świadomości ludzi nieracjonalną wiarę w istnienie więzi pierwotnych w postaci biologicznego pokrewieństwa spajającego narody zamieszkujące własne odwieczne terytoria; pokrewieństwo i terytorialność traktowane jako wykształcane społecznie i kulturowo, w ten sam sposób dystrybuowane przez socjalizację, dystynkcje narodowe, które odbudowywane są w praktyce społecznych działań treściami kulturowymi mającymi przemożny wpływ na formowanie się narodowych tożsamości. Owa wiara w to często wyimaginowane pokrewieństwo biologiczne, jedność i odwieczność narodu to jego świadomościowa prymordializacja, która w efek-

there are relatively many people who are ready to sacrifice themselves for the nation, the way people were ready to sacrifice themselves for faith in the past? And he finds the answer in the view of Steven Grosby, according to whom ethnic groups and nationalities exist because there are traditions of beliefs and actions focused on primitive objects such as biological properties and territorial location. The family, the so-called “our people,” and surroundings are carriers, communicators and guardians of life. Hence, people attribute sanctity to primitive objects and, as in the past, they are also ready to sacrifice their lives for family and nation today (Grosby 1995; Smith 2008). Arguments based on the category of primary bonds will play an important role in Smith's theory of the nation.

The nation is therefore a community of feeling. Smith keeps asking one question over and over again: why are there so many people ready for great sacrifices for the nation? Would such heroism be possible at all if we assumed that nations are not relatively homogeneous communities, but only certain practical categories imposed by states? Piotr Sztompka notices a similar dilemma when analysing national identity. It is difficult to find the answer to this question in the modernist concept of the nation. Smith, similarly to Sztompka, follows his research intuition toward certain lasting values upon which nations have been constituted. People forming such a nation, as a kind of “felt community,” are under the influence of a kind of power wielding their minds and hearts so strongly that many of them are ready to make sacrifices for their nation, even in the form of sacrificing their own lives (Sztompka 1993, p. 187).

However, let us return to the primordialists. Among Polish sociologists analysing the primordialist approach to the nation, one should mention Jacek Poniedziałek. Considering that this approach is widely criticised because of, for example, dubious empirical foundations, this sociologist tries - similarly to Smith - to show that despite many weaknesses, which will not be described here in greater detail, this theory has several propositions that can enrich the studies on the nation. Poniedziałek mentions the following ones: faith in the existence of primary bonds, kinship and territoriality. In his opinion, “...an indication of the irrational belief, common among people, in the existence of primary bonds in the form of biological kinship connecting nations living in their long-occupied territories; kinship and territoriality treated as features that are socially and culturally developed, in the same way distributed by socialisation, national distinctions, which are rebuilt in the practice of social activities with cultural content, having a powerful impact on the formation of national identities. This belief in the often imaginary biological kinship, unity and eternity of the nation is its conscious primordialisation, which, as a result of the social activities taken in relation to the existing social and cultural context, results in the formation of the

cie podejmowanych w ramach zastanego społecznego i kulturowego kontekstu społecznych działań przynosi wykształcanie się narodowego habitusu” (Poniedziałek, 2018b, s. 17). Trzy kategorie: więzi pierwotne, pokrewieństwo i terytorialność znajdują następnie miejsce w Smitha studiach nad narodem i wpłyną na kształt jego definicji narodu.

Definicja narodu

Definicje narodu dzielą się na dwa rodzaje: genetyczne i strukturalne. Genetyczne, kładą nacisk na czynniki, które złożyły się na jego powstanie, traktują naród jako produkt rozwoju historycznego, strukturalne zaś, określają naród poprzez wskazanie cech charakteryzujących daną grupę społeczną właśnie jako naród (Barwiński, 2004). Smith raczej formuje swoją definicję w tym pierwszym nurcie i proponuje definicję narodu jako pewnego typu idealnego: „Jest to nazwana i samookreślona wspólnota ludzka, której członkowie kultywują wspólne mity, wspomnienia, symbole, warunki i tradycje, mieszkają w historycznej ojczyźnie, z którą się identyfikują, tworzą i dystrybuują wyróżniającą ich kulturę życia publicznego oraz przestrzegają wspólnych zwyczajów i powszechnie akceptowanych praw” (Smith, 2008b, s. 19). Podobnie też rozumie on tożsamość narodową jako ciągłą reprodukcja i reinterpretacja wzorca wartości, symboli, wspomnień, mitów i tradycji, które składają się na charakterystyczną spuściznę narodów. Identyfikacja jednostek z tym wzorcem i spuścizną jest częścią składową poczucia tożsamości narodowej (Smith, 2008a). Z tych dwóch kategorii (naród i tożsamość narodowa) wyłania się trzecia istotna kategoria, którą zajmuje się Smith, mianowicie - nacjonalizm. Poczucie tożsamości narodowej jako takie jest ściśle związane z popularnymi poglądami na ideały narodowej autonomii i jedności. Dlatego sensowne jest zdefiniowanie pojęcia nacjonalizmu jako ruchu ideologicznego, którego celem jest osiągnięcie i utrzymanie autonomii, jedności i tożsamości lub odrębności danej populacji ludzkiej, której niektórzy członkowie uznają ją za rzeczywisty lub potencjalny „naród” (Smith, 2011, s. 231).

Smitha definicja narodu, bo do niej tu wracamy, przeszła pewną ewolucję. W jego książce *National Identity* (1991) podkreślone zostają komponenty narodu w ten sposób, że naród jest – w jego eksplikacji – społecznością, która dzieli wspólne terytorium, kultywuje wspólne mity i pamięć historyczną, masową kulturę publiczną, ale także wspólną kulturę gospodarczą, wspólne prawa i obowiązki prawne obowiązujące wszystkich członków narodu (Smith, 1991). W artykule *When is a Nation?* (2002) Smith próbuje zdefiniować definicję typu idealnego ‘ideal-type’, którą będzie konsekwentnie posługiwać się w kolejnych publikacjach. Definiuje naród jako: ‘a named community possessing an historic territory, shared myths and memories, a common public culture and common laws and customs’ (Smith,

national habitus” (Poniedziałek 2018, p. 17). Three categories: primary bonds, kinship and territoriality will then be taken up in Smith’s study on the nation and will shape his definition of the nation.

Definition of the nation

Definitions of the nation are divided into two types: genetic and structural. Genetic definitions emphasise the factors that contributed to its creation, they treat the nation as a product of historical development, while structural ones define the nation by indicating the features that characterise a given social group as a nation (Barwiński 2004, p. 60). Smith forms his definition in this first current and proposes a definition of the nation as a certain ideal type: “It is a named and self-defined human community, whose members cultivate common myths, memories, symbols, conditions and traditions, live in a historic homeland with which they identify themselves, create and distribute their distinctive culture of public life and observe common customs and universally accepted laws” (Smith 2008, p. 19). Similarly, he understands national identity as a continuous reproduction and reinterpretation of the pattern of values, symbols, memories, myths and traditions that make up the characteristic legacy of nations. The identification of individuals with this pattern and legacy is part of the sense of national identity (Smith 2008, p. 19). From these two categories (nation and national identity) emerges the third important category which Smith deals with, namely - nationalism. The sense of national identity as such is closely related to popular views on the ideals of national autonomy and unity. Therefore, it is sensible to define the concept of nationalism as an ideological movement whose purpose is to achieve and maintain the autonomy, unity and identity or distinctiveness of a given human population, some members of which regard it as a real or potential “nation” (Smith 2011, p. 231).

Smith’s definition of a nation, because we refer to it here, has undergone some evolution. In his book *National Identity* (1991), the components of the nation are emphasised in such a way that the nation is - in its explication - a community that shares a common territory, cultivates common myths and historical memory, mass public culture, but also common economic culture, common rights and legal obligations for all members of the nation (Smith 1991, p. 14). In the article *When is a Nation?* (2002), Smith attempts to formulate a definition of the ideal type which he will consistently use in subsequent publications. He defines the nation as: “a named community possessing a historic territory, shared myths and memories, a common public culture and common laws and customs” (Smith 2002, p. 15),

2002, s. 15), a więc pomija w niej pewne elementy zawarte w definicji wcześniejszej¹.

Smith, jako wykształcony historyk, sięga nawet do starożytności i w niej szuka „założków” narodu. Wyraźnie trzeba tu zaznaczyć, że autor, mimo że sporo miejsca poświęca starożytnym wspólnotom, nie znalazł wśród nich wystarczającej liczby cech, by móc mówić o istnieniu narodów starożytnych, podkreśla jednak wyraźnie, że to właśnie te starożytne wspólnoty etniczne stworzyły pewne zasoby kulturowe; pozostawiły po sobie istotną spuściznę kultury, która znacząco wpłynęła na tworzenie i kształtowanie narodów w kolejnych epokach (Smith, 2009).

Wyróżnia on trzy historyczne typy kultury życia publicznego: hierarchiczny, oparty na przymierzu oraz obywatelsko-republikański. Narody hierarchiczne, jako pierwsze z wymienianych przez Smitha kształtują się w patrymonialnych monarchiach średniowiecznej Europy (podstawowe przykłady to Anglia, Francja, Rosja i Szkocja). Autor zamiennie używa sformułowania naród oraz sentymenty narodowe, które miały przejawiać elity społeczne bezpośrednio powiązane z panującą dynastią. Elity te, według Smitha, łączy wyraźnie poczucie tożsamości zbiorowej odróżniające je od innych grup. Wynikało to, jak dowodzi autor, ze świadomości posiadania wspólnych interesów. Dodatkowo łączył je wspólny zbiór wartości oraz dobrze znane i wielokrotnie powtarzane mity o pochodzeniu i wspólnych przodkach, a także obfity zbiór innych mitów, symboli, wspomnień i tradycji kultywowanych przez wspólnotę (Drzewiński, 2011). Smith uważa, że ten model narodu nawiązuje do starożytnego rozumienia hierarchii jako formy świętego porządku odzwierciedlającego i ucieleśniającego porządek niebieski na ziemi. Rozróżnia on przy tym dwie odmiany takiego świętego porządku: w pierwszej odmianie sam władca jest bogiem otoczony kapłanami i szlachetnie urodzonymi, mającymi udział w jego świętości; w drugiej zaś odmianie, bardziej typowej, król jest ziemskim przedstawicielem Boga, od niego otrzymuje władzę i w jego imieniu ją spełnia (Smith, 2008a).

Narody oparte na przymierzu są swoistym „produktem” reformacji i związaną z nią mobilizacją klasy średniej. Jak zauważa Drzewiński, reformacja zreorganizowała życie polityczne w całej Europie, zaburzając dotychczasowe relacje między władzą świecką a duchowną oraz monarchą a poddanymi. Liderzy ruchów reformatorskich nawoływali przy tym do powrotu religii do „korzeni wiary”, a więc

and thus omits some elements present in the earlier definition¹.

Smith, as an educated historian, goes back as far as to antiquity and seeks there the “embryo” of the nation. It should be clearly noted here that the author, although he devotes a lot of space to ancient communities, did not find there sufficient number of features to be able to talk about the existence of ancient nations, nevertheless, he clearly emphasises that it was these ancient ethnic communities that created certain cultural resources; they left a significant legacy of culture that significantly influenced the creation and formation of nations in subsequent eras (Smith 2009).

He distinguishes three historical types of culture of public life: hierarchical, based on alliance and civic-republican. Hierarchical nations, as the first of those mentioned by Smith, are shaped in the patrimonial monarchies of medieval Europe (basic examples are England, France, Russia and Scotland). The author interchangeably uses the term nation and national sentiments, which were to manifest social elites directly related to the ruling dynasty. According to Smith, these elites clearly share a sense of collective identity that distinguishes them from other groups. It resulted, as the author claims, from the awareness of having common interests. In addition, they were connected by a common set of values and well-known and repeated myths about the origin and common ancestors, as well as an abundant collection of other myths, symbols, memories and traditions cultivated by the community (Drzewiński 2011, p. 168). Smith believes that this model of the nation refers to the ancient understanding of hierarchy as a form of a sacred order reflecting and embodying the heavenly order on earth. At the same time, he distinguishes two varieties of such a sacred order: in the first variation the ruler himself is a god surrounded by priests and the nobly born, participating in his holiness; in the second variation, a more typical one, the king is the earthly representative of the God, receives power from him and exercise it on his behalf (Smith 2008, pp. 106-107).

Alliance-based nations are a kind of a “product” of the reformation and the associated middle class mobilisation. As Drzewiński notes, the reformation reorganised political life throughout Europe, disrupting the relationship between secular and clerical authorities as well as the monarch and his subjects. At the same time, leaders of reformist

¹ Montserrat Guibernau, socjolog z Uniwersytetu w Cambridge identyfikuje trzy zmiany jakie zaszły na przestrzeni lat w definicji Smitha: eliminacja charakteru „masowego” kultury publicznej, usunięcie odniesienia do „wspólnej gospodarki” oraz zastąpienie „wspólnych praw i obowiązków prawnych dla wszystkich członków” „wspólnymi przepisami i zwyczajami” (Guibernau, 2004, s. 127). W moim przekonaniu Smith zachował istotę ujęcia narodu eliminując – w drodze ewolucji jego koncepcji – pewne mniej istotne jej elementy. To znaczy, zachował w późniejszej definicji te elementy, które konstytuują naród, co nie znaczy, że są one jedynymi elementami fenomenu, jakim naród rzeczywiście jest. Guibernau analiza zmian definicji narodu w ujęciu Smitha jest w gruncie rzeczy interesująca i zasługuje na odrębne studium, którego zamierzam podjąć się w odrębnej publikacji.

¹ Montserrat Guibernau, a sociologist at the University of Cambridge, points to three changes that occurred in Smith's definition over the years: the elimination of the „mass” nature of public culture, the removal of the reference to the „common economy” and the replacement of „common rights and legal obligations for all members” with „common provisions and customs” (Guibernau, 2004, p. 127). In my opinion, Smith maintained the essence of the definition of the nation by eliminating, by way of the evolution of his concept, some of its less important elements. He later included these elements constituting the nation in the definition, however, it does not mean that they are the only elements of the phenomenon of the nation. Guibernau's analysis of the changes in the Smith's definition of a nation is, in fact, interesting and deserves a separate study, which I am going to conduct in a separate publication.

także do idei narodu wybranego znanej z kart Starego Testamentu. Ta idea – zdaniem Smitha – została w licznych krajach przeniesiona na grunt lokalny i wykorzystana dla celów bieżącej polityki, a stworzenie tej formy narodu miało ugruntować nowy układ sił, jaki zapanował w ówczesnych krajach i zabezpieczyć pozycje nowych elit (Drzewiński, 2011). Ta perspektywa życia publicznego, w przekonaniu Smitha, wprowadza bardziej egalitarną koncepcję porządku publicznego i silniej wiążącą formę więzi między członkami społeczeństwa, czy też, jak nazywa to Smith językiem Biblii, komunię świętych (Smith, 2008a, s. 106).

Narody republikańskie jako ostatni typ narodów wyróżniany przez Smitha to typowo oświeceniowy model. Podstawą ich powstania stała się burżuazyjna rewolucja francuska i idee równości i braterstwa; rozumu i ateizmu propagowane w ówczesnej Europie. Drzewiński, analizując stanowisko Smitha zauważa, że „gdy zabrakło religii w życiu publicznym, ludzkie zachowania i emocje należało skanalizować w wyniku innych tradycji i zwyczajów. To zadanie przejęła na siebie nowa świecka religia, jaką stał się patriotyzm” (tenże, s. 169). Model ten, podobnie jak dwa wcześniejsze, sięga czasami, choć znacznie rzadziej, do starożytnych pierwowzorów obywatelstwa (Trzeciński, 2002, s. 45; zob. Smith, 2008a).

Procesy narodotwórcze

Smith widzi naród w perspektywie etnosymbolicznej. Proponuje on więc dowartościowanie w narodzie znaczenia przekształconych w wyniku procesów długiego trwania grup etnicznych funkcjonujących – w niektórych przypadkach – nawet od starożytności. Nie mniej ważną w procesie konstituowania się narodu jest też kultura symboliczna. Naród jest przede wszystkim zasobem społecznym i kulturowym. Smith jest ostrożny w kategoriowym twierdzeniu jakoby starożytne imperia, które działały jako swoiste zasoby kulturowe i wzorce można by określać mianem wspólnot narodowych, zwraca jednak uwagę, że znacznie późniejsze narody sięgały wstecz do tych modeli (przykładów) traktując je jako wzory bycia narodem. Czerpały z nich takie zasoby, jak: ideały, wierzenia i więzi oraz szukały w nich wzorów organizacji społecznej i kulturowej (Smith, 2008a)². Można więc stwierdzić, że – w odróżnieniu choćby od zwolenników perenialistycznej teorii narodów, Smith śmiało sięga po wzorce starożytne. Dla porównania przytoczmy choćby stanowisko znanego polskiego perenialistę, Benedykta Zientary, który uważa, że naród „powstaje wtedy, kiedy uformowana przez państwo społeczność zaczyna się czuć wspólnotą mającą jednolite cechy (zwykle

movements called for the religion to return to the “roots of faith”, and thus also to the idea of the chosen nation known from the Old Testament. According to Smith, this idea was transferred to local reality in many countries and used for current policy purposes, and the creation of this form of the nation was to consolidate the new balance of power that prevailed in those countries and to secure the position of new elites (Drzewiński 2011, p. 169) . This perspective of public life, according to Smith, introduces a more egalitarian concept of public order and a more binding form of bond between members of society, or, as Smith calls it with the language of the Bible, the communion of saints (Smith 2008, p. 106).

Republican nations as the last type of nations distinguished by Smith is a typical model of the Enlightenment. The basis for their creation was the bourgeois French revolution and the ideas of equality and brotherhood; reason and atheism propagated in contemporary Europe. Drzewiński, analysing Smith's stance, notes that “when there was no religion in public life, human behaviour and emotions had to be channelled as a result of other traditions and customs. This task was taken over by a new secular religion, which was patriotism” (ibidem, p. 169). This model, like the previous two, sometimes reaches the ancient prototypes of citizenship, even though it is much less often (Trzeciński 2002, p. 45; see Smith, 2008a).

National-forming processes

Smith sees the nation in an ethnosymbolic perspective. Therefore, he proposes the appreciation in the nation of the significance of the ethnic groups, transformed as a result of long duration, functioning - in some cases - even since classical antiquity. Symbolic culture is equally important in the process of constitution of the nation. A nation is, first of all, a social and cultural resource. Smith is cautious in relation to the strong statement that the ancient empires that acted as specific cultural resources and patterns could be referred to as national communities, however, he points out that much later nations went back to these models (examples) treating them as patterns of being a nation. They drew resources from them, such as ideals, beliefs and bonds, and sought in them examples of social and cultural organisation (Smith 2008, p. 22)². Thus, it can be stated that - unlike supporters of the perenialist theory of nations, Smith bolder reaches for ancient patterns. For comparison, let us quote the opinion of the well-known Polish perenialist, Benedykt Zientara, who believes that a nation “is formed when the community formed by the state begins to feel like a community having uniform features (usually positive), a common tradition, which in the

² A.D. Smith za przykład takich wspólnot podaje: imperia Han w Chinach i Akad w Mezopotamii, królestwa Izraela i Judy, starożytne miasta-państwa Ateny i Sparta oraz Republikę Rzymską w czasach starożytnych.

² The following are the examples of such communities given by A.D. Smith: the Han empires in China and Akkad in Mesopotamia, the kingdoms of Israel and Judah, the ancient city-states of Athens and Sparta, and the Roman Republic in ancient times.

dotąd), wspólną tradycję, pod którą należy w średniowieczu rozumieć nie tyle rzeczywistą historię, co legendę o wspólnym pochodzeniu i pokrewieństwie członków narodu, a wreszcie wspólną ojczyznę, również uwzniosłą przez uczuciowy do niej stosunek: kraj najpiękniejszy w świecie, właściwe miejsce szczęśliwego bytowania narodu" (Zientara, 1989, s. 39). Przyjmując więc, że naród uformował się w wiekach średnich, widzi oczywiście szereg różnic pomiędzy tamtą jego formą a formą nowoczesną. Naród nowożytny różni się od średniowiecznego nieporównywalnie szerszym zasięgiem świadomości, obejmującym niemal wszystkich ludzi, potencjalnie mogących wejść w jego skład oraz trwałością tego zasięgu, nie podlegającą tak wielkim jak w średniowieczu wahaniom (Zientara, 1990, s. 11).

W polskiej socjologii narodu, jak zauważyła Poniedziałek, koncepcja Zientary nie znalazła szerokiego zainteresowania badaczy. Wyjątkiem jest kulturalistyczna koncepcja narodu Antoniny Kłoskowskiej, która nie tylko odwoływała się do jego ustaleń, ale podobnie jak on widziała w narodzie efekt kumulacji cech kulturowych wytwarzanych z elementów etnicznych przez elity społeczne od średniowiecza, które z czasem ulegały umasowieniu (Kłoskowska, 2005). Co więcej, koncepcja Zientary nie pozostaje obojętna dla teorii Smitha. W przekonaniu Poniedziałka, gdyby skorygować ją w duchu etnosymbolizmu, zyskałaby na znaczeniu także w środowisku socjologicznym. Zgodnie ze stanowiskiem Smitha, niektóre narody wyrosły z wykształconych dawno, niekiedy w średniowieczu, kategorii i grup etnicznych, których kultura rozpowszechniana przez elity stawała się powoli ważnym elementem kształtującym się wówczas państw patrymonialnych, ulegając zasadniczemu przekształceniu wraz z nastaniem epoki nowoczesnej (Smith, 1989; Poniedziałek, 2018b).

Powróćmy jednak do samej koncepcji Smitha. Naród stanowi wynik pewnych procesów społecznych i symbolicznych. Jakie to procesy? Smith wymienia ich pięć: samookreślenie, kultywowanie elementów symbolicznych, terytorializacja, rozwój kultury życia publicznego oraz ujednoczenie praw i obowiązków. Brytyjski socjolog w znacznej mierze korzysta tu z badań Walkera Connora, który już w 1994 roku przedstawił swoją tezę o centralnej pozycji mitów o pochodzeniu w teorii narodu (Connor, 1994, rozdział 8). Nie chodzi tu oczywiście o samostanowienie narodów jako współczesną zasadę polityczną, przyznającą wszystkim narodom prawo do tworzenia i posiadania własnej państwowości. Zdaniem Smitha proces samookreślenia się narodu może odbywać się w sposób negatywny, czyli zbiorowość samookreśliła się w drodze dochodzenia do świadomości, kim i czym nie jest w zestawieniu się z innymi żyjącymi bliżej i dalej. Taka zbiorowość zauważa, że odróżnia się od innych zbiorowości. Samookreślenie, obejmuje uzyskanie przez zbiorowość wspólnej nazwy własnej, pod którą zbiorowość jest znana i rozpoznawana przez samą siebie i innych (Smith, 2008a).

Middle Ages should be understood not so much as real history, but a legend about the common origin and kinship of members of the nation, and finally a common homeland, also elevated by an emotional attitude towards it: the most beautiful country in the world, the right place for a happy existence of the nation" (Zientara 1989, p. 39). Assuming that the nation was formed in the Middle Ages, he of course sees a number of differences between that form and the modern form. The modern nation differs from the medieval one by an incomparably wider range of consciousness, covering almost all people who could potentially be its members, and the durability of this range, which is not subject to such great fluctuations as in the Middle Ages (Zientara 1990, p. 11).

In the Polish sociology of the nation, as Poniedziałek notes, the concept of Zientara did not attract wide interest of researchers. The exception is the culturalist concept of the nation of Antonina Kłoskowska, who not only referred to his findings, but, similarly to him, saw in the nation the effect of the accumulation of cultural features produced from ethnic elements by social elites since the Middle Ages, which accumulated over time (Kłoskowska 2005). What is more, Zientara's concept is not irrelevant to Smith's theory. In Poniedziałek's opinion, if it was corrected in the spirit of ethnosymbolism, it would also gain importance in the sociological environment. According to Smith's view, some nations grew out of the categories and ethnic groups developed long time ago, sometimes in the Middle Ages, whose culture, disseminated by the elites, was slowly becoming an important element of the then forming patrimonial states, undergoing a fundamental transformation in the modern era (Smith 1989, pp. 340-367, Poniedziałek 2018).

However, let us return to the concept of Smith. The nation is the result of certain social and symbolic processes. What kind of processes are they? Smith lists five of them: self-determination, cultivation of symbolic elements, territorialisation, development of a culture of public life and unification of rights and obligations. The British sociologist makes extensive use of the research of Walker Connor, who already in 1994 presented his thesis about the central position of myths about origin in the theory of the nation (Connor 1994, chapter 8). Of course, this is not about self-determination of nations as a modern political principle, granting all nations the right to create and have their own statehood. According to Smith, the process of self-determination of a nation can take place in a negative way, i.e. the community is self-determined by becoming aware of who and what it is not in comparison with other people living close and far away. Such a community notices that it is different from other communities. Self-determination, involves the community obtaining a common proper name, under which the community is known and recognised by itself and others (Smith 2008).

Marek Migalski, a political scientist from the University of Silesia in Katowice, dealing with, i.a.,

Marek Migalski, politolog z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach zajmujący się m.in. teorią narodu, dostrzega wartość koncepcji Smitha, w tym jego dociekania na temat samookreślenia jako procesu narodowotwórczego. Twierdzi on wprawdzie, że nowoczesne narody powstały w swej znakomitej większości w ciągu ostatnich dwustu pięćdziesięciu lat, przyznaje jednak, że wiele z nich czerpało z tego, co Smith określał jako etnie i że był to użyteczny budulec, na którym w ciągu ostatnich dwustu pięćdziesięciu lat zbudowano narody (Migalski, 2017, s. 141).

Kultywowanie elementów symbolicznych, a więc wspomnień, symboli, wartości, tradycji i mitów, to w teorii Smitha kolejny element konstytuujący naród. Szczególną rolę w tym procesie odgrywa, w przekonaniu brytyjskiego socjologa, kultywowanie mitu o pochodzeniu. Co ważne, zbiorowość odróżnia swoją własną spuściznę kulturową od dorobku kulturowego swoich sąsiadów. Aby szerzej spojrzeć na ten etap konstytuowania się narodu musimy odnieść się do pojęcia etni³ czyli inaczej wspólnot etnicznych. Smith definiuje je jako „nazwane ludzkie populacje, posiadające podzielane przez członków mity pochodzenia, historii i kultury, powiązane z określonym terytorium oraz mające poczucie solidarności” (Smith, 2009, s. 43). Mity – to słowo klucz w powyższej definicji. Nie muszą one być prawdziwe (stąd mity, nie historie). Pisze on wprost: „Nie ma tu znaczenia, że często wiąże się to z mitami i wspomnieniami pełnymi oszustw i zniekształconych faktów. Samopowierdzająca się istota angielskiej czy francuskiej tożsamości narodowej składa się z takich właśnie mitów i wspomnień; to dzięki nim Anglicy i Francuzi są narodami; bez nich byłoby po prostu wieloma gromadami związanymi w ramach przestrzeni politycznej. Oczywiście, koncepcja narodu nie sprowadza się jedynie do mitów i wspomnień, lecz stanowią one warunek sine qua non; nie może istnieć tożsamość bez pamięci (aczkolwiek selektywnej), tak jak zbiorowe cele bez mitów, a tożsamość oraz cel czy przeznaczenie są koniecznymi elementami koncepcji narodów” (Smith, 2009, s. 2).

Kultywowanie elementów symbolicznych jako czynnik konstytuujący naród może przybierać różny poziom natężenia. Zauważa to Migalski, gdy stwierdza, że nie wszystkie i nie wszędzie, jednak znaczna część współczesnych narodów odwołuje się do realnie istniejących etni, które tak wyraźnie akcentuje Smith oraz do historii i dziedzictwa kulturowego poszczególnych nacji. Migalski uważa jednak, że „nie dotyczy to wszystkich narodów i wiele z nich jest całkowitym produktem współczesności, by wymienić wszystkie narody obu Ameryk, czy też znaczący

the theory of the nation, sees the value of Smith's concept, including his research on the subject of self-determination as a national-forming process. Although he claims that modern nations have arisen in vast majority over the last two hundred and fifty years, he admits that many of them derived from what Smith called ethnias and that it was a useful building material on which nations were built during the last two hundred and fifty years (Migalski 2017, p. 141).

Cultivating symbolic elements, i.e. memories, symbols, values, traditions and myths, is in Smith's theory another element constituting the nation. The British sociologist believes that cultivating the myth of origin plays a special role in this process. Importantly, the community distinguishes its own cultural heritage from the cultural heritage of its neighbours. In order to look more broadly at this stage in the constitution of the nation, we must refer to the concept of ethnias³, which are ethnic communities. Smith defines them as “named human populations, having myths of origin, stories and cultures shared by the members, associated with a specific territory, and having a sense of solidarity” (Smith 2009, p. 43). Myths - this is the key word in the above definition. They do not have to be real (hence they are called myths, not stories). He is straightforward here: “It does not matter that it is often associated with myths and memories full of deceptions and distorted facts. The self-asserting essence of English or French national identity consists of such myths and memories; it is thanks to them that the English and French are nations; without them, they would simply be many groups of people connected within political space. Of course, the concept of a nation is not just myths and memories, but they are a sine qua non condition; there can be no identity without memory (albeit selective), just like there can be no collective goals without myths, and identity and purpose or destiny are necessary elements of the concept of nations” (Smith 2009, p. 2).

Cultivating symbolic elements as a factor constituting a nation can be at various levels of intensity. Migalski notices this when he states that a significant part of modern nations, even though not all of them and not everywhere, refers to the real ethnias that Smith accentuates so clearly and to the history and cultural heritage of individual nations. However, Migalski believes that “this does not apply to all nations and many of them are totally a product of contemporary times, to mention all the peoples of both Americas, or the vast majority of African and Asian nations (and, to be fair, several European).

³ Anthony D. Smith rozróżnia dwa rodzaje etni: poziomą i pionową. Pierwsza jest wyrażana poczuciem solidarności i wspólnotowości wśród elit: „...mamy do czynienia ze wspólnotami, które rzadko przenikają w głąb społeczeństwa (...). Typowo poziome etnie są arystokratyczne, choć włącza się tu zwykle także warstwę kleru i skrybów, jak i niektórych bogatszych kupców miejskich”. Etnia pionowa jest – w odróżnieniu od poziomych – powszechniejsza i inkluzywna. Jest ona „...zbudowana wokół ośrodków miejskich, a w jej skład wchodzi duchowieństwo, także handlarze i rzemieślnicy z warstwą rządzącą często wykształcającą się z bogatych i potężnych frakcji w miastach” (Smith 2009, s. 113).

³ Anthony D. Smith distinguishes between two types of ethnias: horizontal and vertical. The first one is expressed by the sense of solidarity and community among the elites: “...we are dealing with communities that rarely penetrate deep into society (...) Typically, horizontal ethnias are aristocratic, although the clergy and scribes as well as some richer merchants are usually also included here.” Vertical ethnias is - as opposed to horizontal ones - more common and inclusive. It is “...built around urban centers, and includes clergy, merchants and artisans with a ruling stratum often emerging from the rich and powerful factions in cities” (Smith 2009, p. 113).

większość narodów afrykańskich oraz azjatyckich (a także, by być sprawiedliwym, kilku europejskich). Inna sprawa, że wiele narodów nie powstało, a powstać mogło” (Migalski 2017, s. 141). Wydaje mi się, że stanowisko Migalskiego z jednej strony wyraża prawdę, iż różny jest poziom znaczenia wyżej wymienionych elementów konstytuujących naród, przedstawione jest jednak zbyt kategorycznie. Przywołajmy tu choćby pogląd Smitha, który uważa, że w przypadku amerykańskim, istniała tam tradycja odwołująca się do rodzimego pochodzenia, tzn. wywodzenia amerykańskiej wspólnoty do przybyłych z Anglii protestanckich uchodźców i ich osadnictwa. Podobnie Kreole z Ameryki Łacińskiej – zaznacza Smith – mieli wspólne pochodzenie, podzielali kulturę i religię z ich hiszpańskimi i portugalskimi kolonizatorami (Smith, 2009). Mimo to, czynniki te były zbyt słabe, szczególnie w Ameryce Północnej, stąd jedność między członkami tego społeczeństwa musiała się ucieleśnić w czymś innym: we wspólnym terytorium, w prawach obywatelskich i przepisach prawnych.

Z terytorium wiąże się kolejny czynnik narodowotwórczy, jest nim tzw. terytorializacja wspomnień. Proces ten nie jest statycznym, jednorazowym wydarzeniem w dziejach narodu, ma raczej charakter dynamiczny. Jest on szczególnie istotny dla etniczności. Podobne procesy odnotowuje Smith jeszcze na długo przed nastaniem okresu nowożytnego. Można mnożyć przykłady terytorializacji badając starożytne i średniowieczne społeczności, jednak proces ten przybrał charakter bardziej świadomego w okresie romantyzmu. Poezja tego okresu emocjonalnie wiązała członków danego narodu z ich ziemią i jej krajobrazem. W polskiej literaturze wystarczy wspomnieć o Adamie Mickiewiczu, który rozpoczyna „Pana Tadeusza” od słynnej Inwokacji. Nie sposób tu nie przywołać stanowiska Stanisława Ossowskiego, który uważał, że „naród nie musi być zbiorowością zamieszkującą zwarcie jakiejś terytorium – chociaż zakłada się, że taką zbiorowością być powinien – musi natomiast posiadać wspólną dla wszystkich swych członków ojczyznę. Ojczyzna stanowi bogaty zespół wartości odgrywających doniosłą rolę w kulturze narodowej...” (tenże 1967, s. 233).

O relatywnym charakterze terytorializacji świadczą może doświadczenia narodu żydowskiego, który swoją tożsamość narodową był w stanie podtrzymać, kultywować i rozwijać w diasporze przez stulecia. Fakt ten jednak nie podważa przekonania o istotnej roli Ziemi Obiecanej dla Żydów i znaczenia Jerozolimy - miasta świętego dla ich kultury oraz religijności. Podobnie naród polski pozbawiony swojej państwowości w okresie ponad stu dwudziestu lat zaborów, często rozproszony na Wschodzie (Syberia) i Zachodzie (Stany Zjednoczone, Francja) nie tylko nie utracił swojej tożsamości narodowej, lecz znacznie ją wzmocnił w okresie ucisku i prześladowań.

Kolejnym elementem kulturowych podstaw narodu jest powstanie charakterystycznej dla danej zbiorowości kultury życia publicznego. Smith przez nią

Another thing is that many nations were not formed but could have been formed” (Migalski 2017, p. 141). It seems to me that Migalski’s opinion on the one hand expresses the truth that the level of importance of the above-mentioned elements constituting the nation is different, but it is presented too categorically. For example, let us recall here Smith’s view, who believes that in the American case there was a tradition there referring to native origin, i.e. the descent of the American community to Protestant refugees from England and their settlement. Similarly, Creoles from Latin America - as Smith points out - had a common origin, shared culture and religion with their Spanish and Portuguese colonisers (Smith 2009, p. 207). Nevertheless, these factors were too weak, especially in North America, hence the unity between the members of this society had to be reflected in something else: in a common territory, in civil rights and legal regulations.

Another national factor is associated with the territory, and it is the so-called territorialisation of memories. This process is not a static, one-time event in the history of the nation, as it is rather dynamic. It is particularly important for ethnicity. Smith notices similar processes long before the modern age. There can be more and more examples of territorialisation found when studying ancient and medieval communities, however, this process became more conscious during the Romanticism. Poetry of this period emotionally connected members of a given nation with their land and its landscape. In Polish literature, it is enough to mention Adam Mickiewicz, who begins “Pan Tadeusz” with the famous Invocation. It is impossible not to mention the view of Stanisław Ossowski, who believed that “a nation does not have to be a community that inhabits one territory - although it is assumed that it should be such a community - it must have a homeland common to all its members. Homeland is a rich set of values playing an important role in national culture...” (ibidem 1967, p. 233).

The relative nature of territorialisation may be testified by the experience of the Jewish people, who were able to maintain, cultivate and develop their national identity in the diaspora for centuries. However, this fact does not undermine the belief in the important role of the Promised Land for the Jews and the importance of Jerusalem - a holy city for their culture and religion. Similarly, the Polish nation deprived of its statehood during over one hundred and twenty years of partitions, often dispersed in the East (Siberia) and the West (United States, France) not only did not lose its national identity, but significantly strengthened it during the period of oppression and persecution.

Another element of the nation’s cultural foundation is the emergence of a culture of public life characteristic of a given community. Smith understands it as the creation of a system of public rites, symbols and ceremonies on the one hand, and the development of public codes and literature that

rozumie z jednej strony tworzenie systemu publicznych obrzędów, symboli i ceremonii, z drugiej zaś rozwój wyróżniających dany naród kodów publicznych i literatury. Z procesem tym wiąże się ostatni wymieniany przez londyńskiego socjologa etap, jakim jest ujednolicenie praw i zwyczajów. Uważa on, że większość zbiorowości etnicznych i narodów, od kąd ich członkowie posiadali język w wersji pisanej, posługiwała się różnymi kompilacjami zwyczajów, obrzędów, tradycji i praw, które rządziły ich kontaktami, tak wewnętrznymi, jak i zewnętrznymi. Narody więc, zdaniem Smitha, można by po części scharakteryzować jako wspólnoty prawa i zwyczaju, w których występuje kolektywne poczucie dobra wspólnego (Smith, 2008a).

Propozycja aplikacji koncepcji

Przedstawiona wyżej dynamika konstituowania się narodu ma – nazwijmy to – charakter wertykalny, tzn. skupia się na pewnym historycznym, dziejowym ujęciu narodu i procesów go tworzących przez wieki. Ujmując zaś naród horyzontalnie, płasko interesuje nas jego dynamika egzystowania i specyfika zakorzenienia w społeczeństwie. Skoro etnosymboliczna koncepcja narodu w ujęciu Smitha koresponduje ze znaną w literaturze socjologicznej koncepcją kulturową narodu, za którą opowiada się choćby znany polski socjolog Jan Turowski oraz wielu jego uczniów, warto wskazać w tym miejscu na interesujące podobieństwa oraz rekomendacje dla dalszych badań.

W katolickiej nauce społecznej naród jest rozumiany jako wspólnota kulturowa. Tę wspólnotę kształtują czynniki materialne (więzi krwi, wspólne terytorium) oraz czynniki niematerialne (kultura narodowa, język, dzieje, wspólne doświadczenia historyczne, walka o niepodległość oraz poczucie więzi narodowej). Teorię narodu w katolickiej nauce społecznej rozwinęli przedstawiciele lubelskiej szkoły personalizmu społecznego: Czesław Strzeszewski, Józef Majka, Stefan Wyszyński. Strzeszewski uważa, że o istocie narodu decydują w większym stopniu czynniki niematerialne (duchowe) niż czynniki materialne. Za przykład podaje zachowanie tożsamości narodowej Polaków w czasie niewoli oraz na emigracji (Strzeszewski, 1994). Podstawą teoretyczną dla tego zagadnienia jest socjologiczna teoria narodu opracowana przez Jana Turowskiego.

Naród – w ujęciu Turowskiego – jest wspólnotą kultury kształtującą się w trakcie historycznego rozwoju poszczególnych społeczności, „które tworzą własną kulturę i w których członkowie narodu uczestniczą w tej kulturze narodowej, obejmującej język, obyczaje, sztukę i naukę, działalność gospodarczą, tradycję i inne dziedziny aktywności” (Turowski, 1999, s.145). Z powyższego wynika, że tożsamość narodowa, jej charakter, specyfika i spuścizna kulturowa będąca tak istotnym zasobem narodu nie pozostają bez znaczenia dla życia społecznego, politycznego i gospodarczego. Zauważa to inny polski so-

distinguish a given nation on the other. This process involves the last stage mentioned by the London sociologist, which is the unification of laws and customs. He believes that most ethnic communities and nations, from the time their members used a written language, used various compilations of customs, rites, traditions and laws that governed their contacts, both internal and external. Thus, according to Smith, nations could be partly characterised as communities of law and custom in which there is a collective sense of common good (Smith 2008).

Concept application proposal

The dynamics of the constitution of the nation presented above have the so-called vertical character, i.e. they focus on certain historical approach to the nation and the processes that form it for centuries. In turn, when considering a nation in a horizontal, flat way, we are interested in its dynamics of existence and the specifics of being rooted in society. Since the ethnosymbolic concept of the nation in Smith's view corresponds to the cultural concept of the nation known in the sociological literature, which is advocated by the well-known Polish sociologist Jan Turowski and many of his students, it is worth pointing out here interesting similarities and recommendations for further research.

In catholic social science, nation is perceived as a cultural community. This community is formulated by material factors (blood ties, common land) and non-material factors (national culture, language, history, common historical experience, fight for independence and feeling of national unity). The theory of nation in catholic social science was elaborated by the representatives of the Lublin school of social personalism: Czesław Strzeszewski, Józef Majka, Stefan Wyszyński. Strzeszewski considers non-material (spiritual) factors as more decisive with respect of shaping the nation's essence than material ones. He provides an example of maintaining national identity of the Poles in times of slavery and emigration (Strzeszewski, 1994). Sociological theory of nation elaborated by Jan Turowski constitutes a theoretical basis for this issue.

According to Turowski, nation is a community of culture formed during the historical development of individual communities, “which create their own culture and in which members of the nation participate in this national culture, including language, customs, art and science, business, tradition and other fields of activity” (Turowski 1999, p. 145). This implies that national identity, its nature, specificity and cultural heritage, which is such an important resource of the nation, are

cjolog Stanisław Fel, który uważa, że subsystemy te przenikają się wzajemnie; są one integralne; co więcej, to właśnie ukształtowana w danym społeczeństwie kultura, jej typ, kształt i stopień zaawansowania znacznie wpływa na jakość życia społecznego, politycznego i gospodarczego (Fel 2018, s. 13).

Janusz Mariański, reprezentujący zbieżne z Turowskim stanowisko w sprawie socjologicznej teorii narodu uważa, że fenomen ten istnieje i działa poprzez instytucje kulturowe, takie jak szkoły, uniwersytety, zrzeszenia twórców ludowych, biblioteki, wydawnictwa, teatry, muzea etc., a więc przez instytucje tworzące dzieła kultury symbolicznej i materialnej oraz instytucje upowszechniające te wartości wśród członków danego narodu. Co wydaje się tu ważne, instytucje te – ze względu na formę organizacyjną i finansowanie, mogą być instytucjami państwowymi lub samorządowymi, ale ze względu na przedmiot ich działalności są zawsze instytucjami narodu jako wspólnoty kulturowej (Mariański 2018, s. 104-105). Mamy tu więc kolejny przykład na przejawy funkcjonowania narodu, odpowiedź na pytanie jak egzystuje on, czym „karmi się” i co wpływa na jego rozwój.

W tym – nazwijmy to – horyzontalnym ujęciu narodu ważną rolę odgrywa tzw. więź społeczna, bodaj jedna z centralnych kategorii socjologicznych u Turowskiego, a więc element konstytutywny grupy społecznej i oznacza fakt uzależnienia się bądź zjednoczenia się członków danego zbioru ludzi wokół określonych wartości czy pełnionych funkcji społecznych (Turowski 1993, s. 85). O przydatności tej kategorii w studium nad wewnętrzną dynamiką narodu świadczy fakt, że na więź społeczną składają się: pewne obiektywne podłoże związków między ludźmi, a więc terytorium, określone relacje między osobami oparte na wymianie pewnych wartości i dóbr, poczucie wspólnoty i tożsamości społecznej oraz manifestacja tej łączności (Szymczyk 2018, s. 79). W przypadku naszej kategorii możemy wskazać tu na różnorakie wydarzenia patriotyczne, sportowe i inne, przy okazji których manifestuje się przynależność do narodu wykorzystując różne jego symbole.

Konkluzje

Przedstawione wyżej studium miało na celu nie tylko samą rekonstrukcję Smitha koncepcji narodu, ale wyekspozowanie w niej elementów zbieżnych bezpośrednio lub pośrednio z teorią narodu obecną w katolickiej nauce społecznej. W tej drugiej, naród jest wspólnotą ludzi, których łączą różne więzi, ale nade wszystko kultura. Piotr Mazurkiewicz, w swoich badaniach nad kategorią narodu w KNS porządkuje w naukach społecznych sposoby rozumienia narodu bardzo ogólnie, wyróżniając dwa różne nurty. Według pierwszego, zwanego umownie „zachodnim”, wywodzącego się z tradycji absolutystycznej, naród postrzega się jako twór polityczno-wolucjo-

not without significance for social, political and economic life. This is noticed by another Polish sociologist Stanisław Fel, who believes that these subsystems interpenetrate each other; they are integral; moreover, it is the culture shaped in a given society, its type, shape and level of advancement that significantly affect the quality of social, political and economic life (Fel 2018, p. 13).

Janusz Mariański, representing view similar to Turowski's opinion on the sociological theory of the nation, believes that this phenomenon exists and works through cultural institutions such as schools, universities, associations of folk artists, libraries, publishing houses, theatres, museums etc., and thus through institutions creating works of symbolic and material culture and institutions disseminating these values among members of a given nation. What seems important here, these institutions - due to their organisational form and financing, can be state or local government institutions, but due to the subject of their activity they are always institutions of the nation as a cultural community (Mariański 2018, pp. 104-105). So here we have another example of the manifestations of the nation's functioning, the answer to the question of how it exists, what it "feeds on" and what influences its development.

In this, as we call it, horizontal view of the nation, the so-called social bond, probably one of Turowski's central sociological categories, and thus a constitutive element of a social group, plays an important role and means depending or uniting of members of a given group of people around specific values or social functions (Turowski 1993, p. 85). The usefulness of this category in the study on the internal dynamics of a nation is evidenced by the fact that the social bond consists of: some objective basis of relationships between people, and thus territory, specific relationships between people based on the exchange of certain values and goods, a sense of community and social identity, and the manifestation of this communication (Szymczyk 2018, p. 79). In the case of our category, we can point to a variety of patriotic, sporting and other events where the affiliation to a nation is manifested using its various symbols.

Conclusions

The study presented above was aimed not only at the reconstruction of Smith's concept of the nation, but also at showing elements that coincide directly or indirectly with the theory of the nation present in Catholic social teaching. In the latter, the nation is a community of people who share various bonds, but above all they share one culture. Piotr Mazurkiewicz, in his research on the category of the nation in the CST, organises in social sciences the ways of understanding the nation in a very general way, distinguishing two different currents. According to the first one, conventionally called the "western" current, derived from the absolutist

nalny (powstaje on dzięki woli jednostek, ma charakter narodu obywatelskiego odnajdującego swą tożsamość w działaniu swoich członków, jest związany z określonym terytorium). Według drugiego zaś zwanego dla przeciwwagi „wschodnim”, naród pojawił się w kontekście grup kulturowo-etnicznych, które warstwa inteligencji usiłowała uwolnić spod panowania obcych imperiów. W tym nurcie definiuje się naród poprzez cechy etniczne i kulturowe. To głównie rodzima kultura, w którą jednostka wprowadzana jest w sposób „naturalny”, pełni rolę czynnika mobilizującego narodowe emocje (tenże 2002; Smith, 1992). Rozumienie narodu w KNS jest niewątpliwie bliższe drugiemu nurtowi, co nie znaczy, że jest z nim tożsame, szczególnie z powodu niezwykle szerokiego ujęcie tegoż nurtu. Inny badacz tej teorii na gruncie KNS, Piotr Burgoński zaznacza, że w przyjętej przez nauczanie społeczne Kościoła „definicji narodu nie odgrywają roli: pochodzenie, etnogeneza, więzy krwi” i kontynuuje swój wywód, iż na pierwszy plan wysuwane są: forma i kod kulturowy, mentalność, sposób osvajania świata (Burgoński, 2014). W tym obszarze *Etniczne źródła narodów*, praca Smitha wydana w języku polskim w 2009 roku może stanowić ciekawe źródło konfrontacji stanowisk. Tak, czy inaczej, naród w ujęciu KNS, podobnie zresztą jak i szereg szczegółowych wypowiedzi doktrynalnych – których nie sposób tu przywołać – znajdują pewne węzłowe punkty styżne z teorią Smitha. Szczególnie jego badania zaprezentowane w książce *Kulturowe podstawy narodów. Hierarchia, przymierze i republika* wydają się interesującym źródłem pogłębienia kulturowej teorii narodu podzielanej wśród badaczy z obszaru KNS. Tym bardziej wydaje się to korzystne, że analizując teorię narodu w nauczaniu społecznym Kościoła da się zauważyć deficyt pogłębionych historycznie i socjologicznie studiów.

Etnosymboliczna koncepcja narodu w ujęciu Smitha jest interesującą też propozycją stanowiska wyważonego, które docenia dociekania innych szkół. Brytyjski socjolog analizuje szereg koncepcji narodu autorstwa uczonych skupionych w różnych szkołach modernistów, neoperennialistów czy prymordialistów, nie odrzuca ślepo całej spuścizny badań przedstawicieli tych szkół, przeciwnie stara się wchodzić w dyskusję z nimi, czasem korzysta z ich osiągnięć, jednak jasno prezentuje swoje własne stanowisko.

tradition, the nation is perceived as a political and volitional creation (it is formed as a result of the will of individuals, it has the nature of a civil nation finding its identity in the actions of its members, it is associated with a specific territory). According to the second one, called as a counterbalance the “eastern” current, the nation appeared in the context of cultural and ethnic groups that the intelligentsia tried to free from the rule of foreign empires. In this trend, a nation is defined by its ethnic and cultural characteristics. It is mainly a native culture, in which an individual is introduced in a “natural” way, which plays the role of a factor mobilising national emotions (ibidem 2002, 267-268; Smith 1992). Understanding the nation in the CST is undoubtedly closer to the other current, which does not mean that it is identical, especially because of the extremely broad scope of this current. Another researcher of this theory on the basis of CST, Piotr Burgoński, points out that in the definition of the nation according to Church social teaching “the following are not important: origin, ethnogenesis, blood ties” and continues his argumentation by stating that form and cultural code, mentality and way of taming the world are the most important (Burgoński 2014, p. 126). In this area, Ethnic sources of nations, Smith’s work published in Polish in 2009 may be an interesting source of confrontation of views. Either way, the nation according to the CST, as well as a number of detailed doctrinal statements - which it would be impossible to quote here - find some nodal points of contact with Smith’s theory. Especially his research presented in the book *Cultural Basics of Nations. Hierarchy, Alliance and Republic* seems to be an interesting source of deepening the cultural theory of the nation shared among researchers from the CST area. This seems even more beneficial, as when analysing the theory of the nation in the Church’s social teaching, one can notice a deficit of historically and sociologically deepened studies.

The ethnosymbolic concept of the nation in Smith’s view is also an interesting proposition of a balanced stance that appreciates the studies of other schools. The British sociologist analyses a number of concepts of the nation developed by scholars of various schools of modernists, neoperennialists or primordialists, and does not blindly reject the entire research legacy of representatives of these schools - on the contrary, he tries to enter into a discussion with them, sometimes uses their achievements, but clearly presents his own view.

Literatura/ References:

1. Barwiński, M. (2004). Pojęcie narodu oraz mniejszości narodowej i etnicznej w kontekście geograficznym, politycznym i socjologicznym. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica*, nr 5, 59-74.
2. Burgoński, P. (2014). Koncepcja narodu w ujęciu katolickiej nauki społecznej. *Studia Gdańskie* t. 35, 125-135.
3. Drzewiński, P. (2011). Rec. Anthony D. Smith, Kulturowe podstawy narodów: Hierarchia, przymierze i republika. In *Gremium. Studia nad historią, kulturą i polityką*, nr 5, 167-170.

4. Connor, W. (1994). *Ethnonationalism: the Quest for Understanding*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
5. Fel, S. (2018). Idee katolickiej nauki społecznej w myśli socjologicznej Jana Turowskiego. *Roczniki Nauk Społecznych*, nr 10 (4), 5-15.
6. Grosby, S. (1995). Territoriality: The Transcendental, Primordial Feature of Modern Societies. *Nations and Nationalism*, nr 1 (2), 143-162.
7. Guibernau, M. (2004). Anthony D. Smith on nations and national identity: a critical assessment. *Nations and Nationalism*, nr 10 (1/2), 125-141.
8. Hułas, M. (2015). Patria as Biography. An Argument for Biographical Patriotism. In: M. Hułas, S. Fel (eds), *Intricacies of Patriotism: Towards a Complexity of Patriotic Allegiance*, Frankfurt am Main, 187-225.
9. Mariański, J. (2018). Religia i religijność w analizach socjologicznych profesora Jana Turowskiego. W: M. Wódka, S. Fel (red.), *Jan Turowski (2017-2006). Myśl socjologiczna*, Lublin: Wydawnictwo KUL, 85-111.
10. Mazurkiewicz, P. (2002). Teologizacja narodu czy nacjonalizacja Kościoła? Koncepcja narodu w nauczaniu kardynała Stefana Wyszyńskiego. *Saeculum Christianum* nr 2, 267- 276.
11. Migalski, M. (2017). O pochodzeniu narodów. Między prymordializmem a modernizmem. *Political Preferences* nr 15, 135-143.
12. Poniedziałek, J. (2018a). Perennialistyczna teoria narodu Benedykta Zientary. *Biblioteka Postscriptum Polonistycznego* nr 7, 135-150.
13. Poniedziałek, J. (2018b). Prymordializm jako przedmiot krytyki i źródło inspiracji socjologicznych studiów nad narodem. *Sprawy Narodowościowe. Seria nowa* nr 50, 1-19. DOI: 10.11649/sn.1632.
14. Ossowski, S. (1967). *O ojczyźnie i narodzie*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
15. Shils, E. (2006). *A fragment of a sociological autobiography: The history of my pursuit*. New York, NY: Routledge.
16. Skorowski, H. (2000). *Naród i państwo w nauczaniu społecznym Kościoła*. Warszawa: Societas.
17. Smith, A. D. (1989). The origins of nations. *Ethnic and Racial Studies*, nr 12 (3).
18. Smith, A. D. (1991). *National Identity*. Harmondsworth: Penguin.
19. Smith, A. D. (1992). National identity and the idea of European unity. *International Affairs* nr 1, 60-64.
20. Smith, A. D. (2002). When is a Nation? *Geopolitics* nr 7(2), 5-32.
21. Smith A. D. (2007). *Nacjonalizm. Teoria, ideologia, historia*. Warszawa: Sic!
22. Smith, A. D. (2008a). *The Cultural Foundations of Nations. Hierarchy, Covenant, and Republic*. Chicester: Blackwell Publishing.
23. Smith, A. D. (2008b). *Kulturowe podstawy narodów: Hierarchia, przymierze i republika*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
24. Smith, A. D. (2009). *Etniczne źródła narodów*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
25. Smith, A.D. (2011). National identity and vernacular mobilisation in Europe. *Nations and Nationalism*, nr 17 (2), 223-256.
26. Strzeszewski, Cz. (1994). *Katolicka nauka społeczna*. Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL.
27. Sztompka, P. (1993). *The Sociology of Social Change*. Oxford: Blackwell.
28. Szymczyk, J. (2018). Aspekty i funkcje więzi społecznej. W kręgu myśli Jana Turowskiego. W: M. Wódka, S. Fel (red.), *Jan Turowski (2017-2006). Myśl socjologiczna*. Lublin: Wydawnictwo KUL, 57-84.
29. Trzciniński, K. (2002). Obywatelstwo w Europie. Idea i jej wyraz formalny w perspektywie historycznej. *Studia Europejskie*, nr 2, 45-67.
30. Trzciniński, K. (2006). *Obywatelstwo w Europie: Z dziejów idei i instytucji*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
31. Turowski, J. (1993). *Socjologia. Małe struktury społeczne*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
32. Turowski, J. (1999). *Socjologia. Wielkie struktury społeczne*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
33. Weber, M. 1991 [1948]. *From Max Weber: Essays in Sociology*. H. Gerth, and C. Wright Mills (eds.). London: Routledge.
34. Zientara, B. (1989). Wiek XIII – wielkie przemiany, obce wpływy i świadomość narodowa. W: J. Kłoczowski (red.), *Uniwersalizm i swojskość kultury polskiej*. Lublin.
35. Zientara, B. (1990). Świadomość narodowa w Europie Zachodniej w średniowieczu. Powstanie i mechanizmy zjawiska. W: A. Gieysztor, S. Gawlas (red.), *Państwo, naród, stany w świadomości wieków średnich*. Warszawa.